

KLASZTOR W SPOŁECZEŃSTWIE ŚREDNIOWIECZNYM I NOWOŻYTNYM

Turawa k. Opola, 9–11 maja 1996

W dniach 9–11 maja 1996 odbyła się w Turawie koło Opola konferencja naukowa: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, zorganizowana przez Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego oraz Instytut Historii Uniwersytetu Wrocławskiego. Było to już drugie (Dąbrowa Niemodlińska, 4–6 listopada 1993¹) spotkanie historyków, odbywające pod wspólnym hasłem „Klasztor w ...”. Sesję w Turawie otworzyli: rektor Uniwersytetu Opolskiego prof. Franciszek Marek oraz rektor – elekt tej uczelni prof. Sławomir Nicieja.

Pierwszy referat wygłosił Bert Demyttenaere (Amsterdam), który podzielił się kilkoma refleksjami historycznymi i teoretycznymi na temat monastycyzmu i procesów cywilizacyjnych. Kolejny referat – *Monastycyzm w społeczeństwie i kulturze Polski średniowiecznej i nowożytnej. Zarys problematyki* – zaprezentował Marek Derwich (Wrocław). Następnie Andrzej Radziwiński (Toruń) omówił związki klasztorów mniszych i kanonickich z kapitułami katedralnymi w Polsce średniowiecznej. Siostra Małgorzata Borkowska (Żarnowiec) wygłosiła referat *Panny Siostry w roli instytucji usługowej: czego oczekiwało społeczeństwo od klasztoru żeńskiego w XVII i XVIII wieku*, a Peter Sommer (Praga) przypomniał związki klasztoru benedyktynów w Sazawie z lokalną społecznością świecką. Następnie odczytano referat Jerzego Rajmana (Kraków) poświęcony problemowi rekrutacji i społecznego oddziaływania średniowiecznych klasztorów na Górnym Śląsku. Przemysław Wiszewski (Wrocław) omówił problematykę związaną z miejscem benedyktynek legnickich w społeczeństwie śląskim, a Anna Pobóg-Lenartowicz (Opole)

¹ *Klasztor w kulturze średniowiecznej Polski*, pod red. A. Pobóg-Lenartowicz i M. Derwicha, Opole 1995.

zajęła się stosunkami społecznymi w dobrach klasztoru NMP na Pia-sku we Wrocławiu w średniowieczu. Gabriela Wąs (Wrocław) poświęciła swoje wystąpienie franciszkanom w społeczeństwie Śląska w średniowieczu i dobie nowożytnej, a Mieczysław Pater (Wrocław), przedstawił sytuację we wrocławskim konwencie dominikanów w przeddzień sekularyzacji.

W drugim dniu sesji (10 maja) obrady toczyły się w dwóch sekcjach. W sekcji „A” przed południem (*Wizualne środki komunikacji*) jako pierwszy głos zabrał Zenon Piech (Kraków), który omówił stan i perspektywy badań nad sfragistyką zakonną. Paweł Pokorny (Strahov) zajął się heraldyką klasztorną w Czechach i na Morawach, a Piotr Dymmel (Lublin) przybliżył zebrany genezę i program dekoracji heraldycznej w krągankach klasztoru łysogórskiego. Kolejny referent – Henryk Seroka (Lublin) – przedstawił herby małopolskich miast klasztornych, a Walentyna Węgrzyn-Klisowska (Wrocław) omówiła widowiska i gry pasyjne w średniowiecznych klasztorach śląskich. Zygmunt Świechowski (Warszawa) zaprezentował referat poświęcony genezie ornamentu architektonicznego w polskiej architekturze cysterskiej, a Krystyna Białoskórska (Warszawa) zajęła się rolą klasztorów w kształtowaniu się lokalnych polskich środowisk i tradycji artystycznych w XIII stuleciu. Wystąpienie Wojciecha Miszke (Kraków) przybliżyło zebranym problem działalności budowniczych cysterskich poza zakonem i zagadkę bazyliki w Kamieńcu Proszowickim. Jakub Kostowski (Wrocław) podjął próbę zrekonstruowania programu ideowego pierwszego wystroju kościoła bernardynów wrocławskich.

Popołudniowe wystąpienia w sekcji „A” (*W państwie*) otworzyła Magdalena Żurek (Warszawa), referatem na temat mecenatu rodziny Mieszka Starego nad opactwem benedyktyńskim w Lubiniu. W dalszej części obrad głos zabrał Antoni Barciak (Katowice), który mówił o kontaktach książąt górnośląskich z opactwem cystersów w Rudach. Zbigniew Zyglewski (Bydgoszcz) zaprezentował klasztorne fundacje męskie możnowładztwa koronnego w okresie jagiellońskim, a Krzysztof Skupieński (Lublin) przypomniał rolę klasztorów we wprowadzeniu w Polsce instytucji notariatu publicznego.

Obrady sekcji „B” w części przedpołudniowej (*Liturgiczne, kultowe i kulturowe środki komunikacji*) zapoczątkował referat ojca Henryka Frośa (Kraków) pt. *Czy średniowieczne klasztory były ośrodkami kultu świętych i warsztatami twórczości hagiograficznej?* Następnie ojciec Marian Kanior (Tyniec) omówił dzieje Sanktuarium

Maryjnego w Górcie Duchownej w XVIII–XIX wieku, a Roman Stelmach (Wrocław) zajął się średniowiecznymi dokumentami odpustowymi dla klasztorów śląskich. W dalszej części obrad głos zabrał Rościśław Żerelik (Wrocław), którego wystąpienie dotyczyło wspólnoty zmarłych w świetle trzynastowiecznych wpisów do Nekrologu Henrykowskiego. Maria Starnawska (Warszawa) zaprezentowała nekrolog krzyżowców z gwiazdą w rękopisie Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego IV. Q. 198 a – źródło do poznania środowiska zakonu i jego kontaktów. Jarosław Wenta (Toruń) przedstawił referat *Dziejopisarstwo cystersów a memoria na przykładzie Oliwy*, a Wojciech Mrozowicz (Wrocław) zajął się książką i biblioteką benedyktyńską w społeczeństwie Polski średniowiecznej i nowożytnej na przykładzie Małopolski. Ewa Zielińska (Lublin) omówiła repertuar treściowy księgozbioru kanoników regularnych w Kraśniku i tamtejsze środowisko czytelnicze. Referat Anny Jaroszewskiej (Wrocław) dotyczył mecenatu premonstratensów wrocławskich w XVI i XVII wieku, a wystąpienie Ivana Hlavacka (Praga) przybliżyło uczestnikom sesji szkolnictwo zakonne w Czechach w dobie przedhusyckiej.

Popołudniowe wystąpienia sekcji „B” (*Czechy i Nowa Marchia*) rozpoczął Wojciech Iwańczak (Kielce) referatem *Hroznata – możnowładca, pielgrzym, mnich, fundator*. Następnie Maria Błahova (Praga) przypomniała rolę klasztorów cysterskich w przemianach politycznych w Czechach w czasach ostatnich Przemysłidów i pierwszych Luksemburgów. Tomasz Krejčík (Brno) ukazał sytuację klasztorów premonstratenskich na Morawach w okresie XVI–XIX wieku, a Jan Harasimowicz (Wrocław) omówił zagadnienie sekularyzacji klasztorów w Nowej Marchii w XVI w.

Drugi dzień obrad zakończyła dyskusja plenarna.

W trzecim dniu konferencji obrady sekcji „A” (*Klasztor w mieście*) otworzył Jan Parez (Strahov) referatem na temat pozycji i specyfiki działania klasztorów praskich na przełomie średniowiecza i epoki nowożytnej. Następnie głos zabrał Krzysztof Guzikowski (Szczecin), który przedstawił referat *Miasto – rywal czy sprzymierzeniec cystersów? (na przykładzie opactwa w Kolbaczu na Pomorzu Zachodnim)*. Krzysztof Bracha (Kielce) omówił „Errores” augustianina – eremity Wenera z Friedburga w świetle inkwizycji heidelbergkiej z 1405 r. Janusz Łosowski (Lublin) poświęcił swoje wystąpienie władzy i kancelarii jezuickiego miasteczka w XVIII w. na przykładzie Miechowa.

Obrady w sekcji „B” (*Klasztor w społeczności lokalnej*) rozpoczęła

Zofia Kurnatowska (Poznań), która omówiła najstarsze uposażenie klasztoru benedyktynów w Lubiniu w świetle badań archeologicznych. Krzysztof Kaczmarek (Poznań) zastanawiał się, czy w roku 1309 mieszkańcy Moch naprawdę zabili mnichów cysterskich z klasztoru w Wieleniu, a ojciec Lucjan Niedziela (Kraków) ukazał pochodzenie społeczne, wykształcenie, aspiracje, mentalność oraz oddziaływanie na otoczenie przeorów klasztoru dominikańskiego w Starym Borku w latach 1668–1821. Obrady sekcji „B” zakończył referat Dariusza Karczewskiego (Bydgoszcz) na temat powodów starań prepozyta trzemeszeńskiego o tytuł opacki.

Następnie, podczas obrad plenarnych, głos zabrał Marek Słoń (Warszawa), który referował temat *Ludzie z rachunków klasztornych. Przykład szpitala św. Ducha we Wrocławiu w XV wieku*. Beata Kwiatkowska (Kraków) omówiła funkcje militarne klasztorów w średniowiecznej Małopolsce. Janusz Firllet, W. Gliński i Beata Kwiatkowska zaprezentowali wyniki najnowszych badań archeologicznych nad klasztorem cystersów w Jędrzejowie.

Obrady konferencji zakończyła dyskusja plenarna.